e-ISSN 3060-5059
DOI: 10.67227

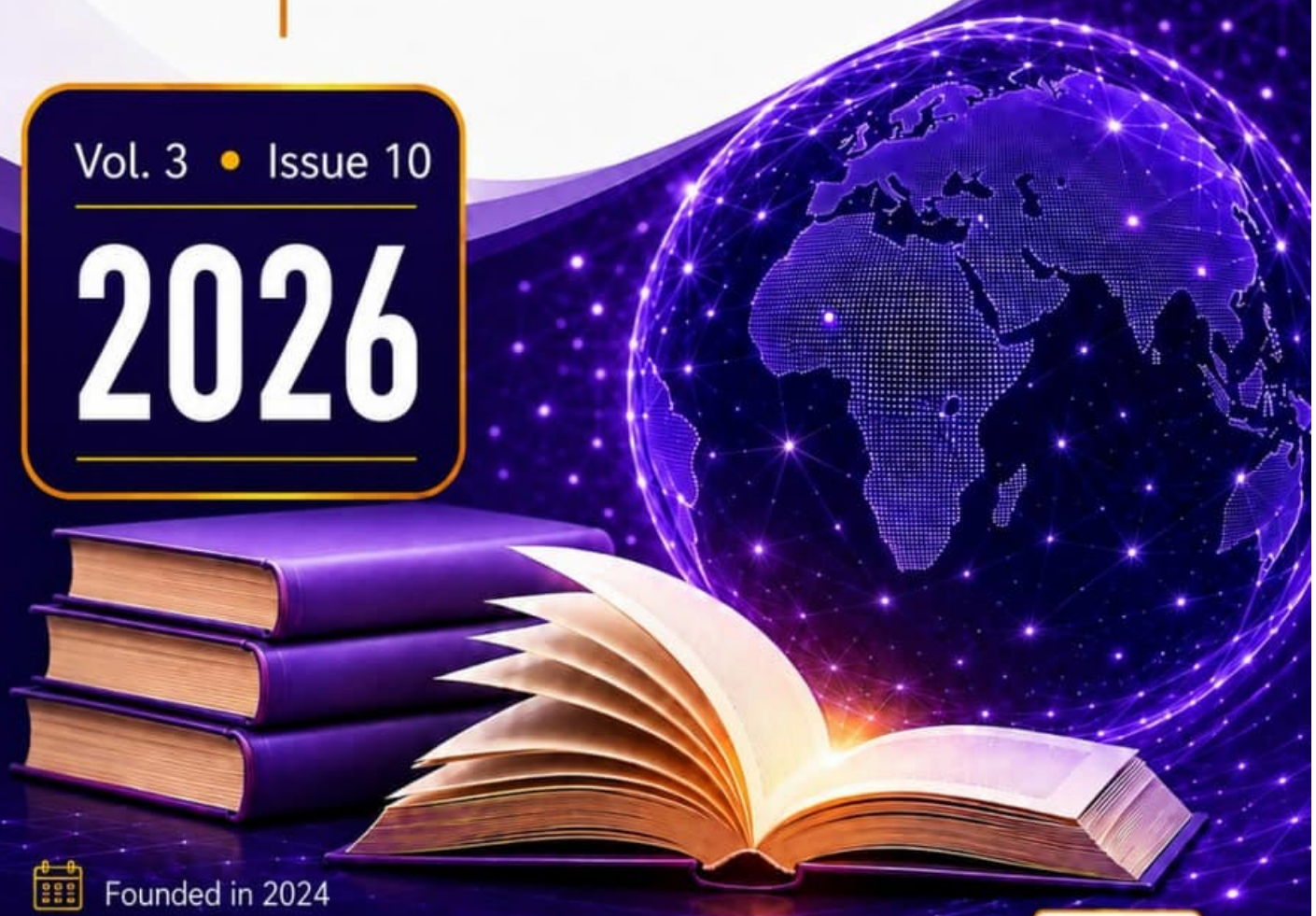
IJTIMOIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 10

2026

Founded in 2024

publishscience.uz | publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

ISSN 3060-5059 (Online)
Article / Original paper https://doi.org/10.67227/fynjyb94

MADANIYATNING ONTOLOGIK MAQOMI: SHARQ VA G‘ARB FALSAFASIDAGI TALQINLARNING QIYOSIY TAHLILI

Abjamiev Ziyatbay Kalbayevich
Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti, tayanch doktorant.
e-mail: ziyatbay@mail.ru **ORCID**: https://orcid.org/0009-0006-8131-2592

Annotatsiya.

Maqolada madaniyatning ontologik maqomi Sharq va G‘arb falsafiy talqinlarini qiyoslash asosida o‘rganiladi. Tadqiqotning maqsadi madaniyatning mavjudlik shakllari, inson hayotidagi o‘rni hamda subyekt, ma’no va ijtimoiy institutlar bilan aloqadorligini aniqlashtirishdan iborat. Metodologik asos sifatida konseptual tahlil, qiyosiy yondashuv va tarixiy kontekstni hisobga oluvchi talqin qo‘llaniladi. Sharq va G‘arb bir xil qarashlarga ega yaxlit makonlar sifatida emas, balki ichki xilma-xilligi va tarixiy o‘zgarishlari mavjud falsafiy an’analar sifatida ko‘rib chiqiladi. Tahlilda an’ana, insonning faol subyekt sifatidagi ishtiroki, identiklik va refleksiyaning madaniy borliqni shakllantirishdagi ahamiyatiga e’tibor qaratiladi. Madaniyat insonlar o‘rtasidagi munosabatlar, umumiy ma’nolar, amaliy faoliyat va institutlar orqali mavjud bo‘ladigan hamda qayta yaratiladigan voqelik sifatida talqin etiladi. Shu asosda tarixiy kontekst, subyektning ishtiroki, ma’no hosil bo‘lishi va institutsional tartiblarni uyg‘unlashtiruvchi qiyosiy mezonlar taklif qilinadi. Mazkur mezonlar madaniy farqlarni soddalashtirmasdan tushuntirish, talqinlarning umumiy jihatlari va chegaralarini aniqlashga xizmat qiladi. Tadqiqotning nazariy ahamiyati madaniyat ontologiyasini munosabatli yondashuv orqali izohlash va madaniyatlararo falsafiy muloqotning konseptual asoslarini yanada chuqurlashtirish bilan belgilanadi.

Kalit so‘zlar: madaniyat, ontologiya, Sharq, G‘arb, konsept, an’ana, subyekt, identiklik, refleksiya, munosabatli yondashuv.

ОНТОЛОГИЧЕСКИЙ СТАТУС КУЛЬТУРЫ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ИНТЕРПРЕТАЦИЙ В ВОСТОЧНОЙ И ЗАПАДНОЙ ФИЛОСОФИИ

Абжамиев Зиятбай Калбаевич
Каракалпакский государственный университет имени Бердаха, докторант базовой докторантуры.

Аннотация.

В статье исследуется онтологический статус культуры на основе сравнительного анализа философских интерпретаций Востока и Запада. Цель исследования заключается в уточнении форм существования культуры, её роли в жизни человека, а также взаимосвязи с субъектом, смыслом и социальными институтами. В качестве методологической основы используются концептуальный анализ, сравнительный подход и интерпретация с учётом исторического контекста. Восток и Запад рассматриваются не как однородные пространства с едиными взглядами, а как философские традиции, характеризующиеся внутренним многообразием и историческими изменениями. Особое внимание в анализе уделяется значению традиции, активного участия человека как субъекта, идентичности и рефлексии в формировании культурного бытия. Культура интерпретируется как реальность, существующая и воспроизводимая посредством межчеловеческих отношений, общих смыслов, практической деятельности и социальных институтов. На этой основе предлагаются сравнительные критерии, объединяющие исторический контекст, участие субъекта, смыслообразование и институциональные порядки. Данные критерии позволяют объяснять культурные различия без чрезмерного упрощения, выявлять общие аспекты и границы различных интерпретаций. Теоретическая значимость исследования определяется объяснением онтологии культуры посредством реляционного подхода и дальнейшим углублением концептуальных основ межкультурного философского диалога.

Ключевые слова: культура, онтология, Восток, Запад, концепт, традиция, субъект, идентичность, рефлексия, реляционный подход.

THE ONTOLOGICAL STATUS OF CULTURE: A COMPARATIVE ANALYSIS OF INTERPRETATIONS IN EASTERN AND WESTERN PHILOSOPHY

Abjamiev Ziyatbay Kalbayevich
Karakalpak State University named after Berdakh, PhD Student.

Abstract.

ISSN 3060-5059 (Online)

The article examines the ontological status of culture through a comparative analysis of Eastern and Western philosophical interpretations. The aim of the study is to clarify the forms of cultural existence, the role of culture in human life, and its relationship with the subject, meaning, and social institutions. The methodological framework combines conceptual analysis, a comparative approach, and interpretation that takes historical context into account. East and West are considered not as homogeneous entities characterized by uniform perspectives, but as philosophical traditions marked by internal diversity and historical transformations. Particular attention is paid to the significance of tradition, active human participation as a subject, identity, and reflection in the formation of cultural being. Culture is interpreted as a reality that exists and is continuously reproduced through interpersonal relationships, shared meanings, practical activities, and social institutions. On this basis, the study proposes comparative criteria integrating historical context, the participation of the subject, meaning-making, and institutional structures. These criteria help explain cultural differences without oversimplification and identify the common features and limitations of different interpretations. The theoretical significance of the research lies in explaining the ontology of culture through a relational approach and further developing the conceptual foundations of intercultural philosophical dialogue.

Keywords: culture, ontology, East, West, concept, tradition, subject, identity, reflection, relational approach.

Kirish. Madaniyatning ontologik maqomini aniqlash uning mazmunini sanab chiqishdan ko‘ra kengroq vazifadir. Masala madaniyat nimadan tarkib topganidagina emas, balki uning qanday mavjud bo‘lishi, qanday qayta yaratilishi va inson hayotini qaysi munosabatlar orqali tashkil etishidadir. Buyum, qadriyat yoki matn madaniy ahamiyatini insonning uni tushunishi, undan foydalanishi va uning ijtimoiy tan olinishi bilan bog‘liq holda kasb etadi. Shu sababli madaniyatni tayyor boyliklar majmuasi sifatida ta’riflash uning mavjudlik mexanizmlarini to‘liq tushuntirmaydi.

Madaniyatni Sharq va G‘arb orqali qiyoslash bu masalani yanada murakkablashtiradi. Bir tomondan, bunday qiyos turli tarixiy tajribalardagi qadriyat, inson va jamiyat munosabatlarini ochib berishga xizmat qiladi. Boshqa tomondan, katta hududlarni yagona mohiyat bilan tushuntirish ichki tafovutlarni yashiradi. Natijada Sharq faqat an’ana, G‘arb esa faqat yangilik bilan tenglashtirilishi mumkin. Ushbu maqolada bunday umumlashtirish tahlilning yakuniy xulosasi sifatida qabul qilinmaydi.

Tadqiqot muammosi quyidagicha qo‘yiladi: Sharq va G‘arb madaniyatlarining tarixiy xususiyatlarini saqlagan holda qiyoslash uchun madaniyatning qanday ontologik talqini zarur? Maqsad — taqdim etilgan manbalardagi konseptual yondashuvlarni tanqidiy taqqoslash va madaniyatning mavjudligini subyekt, ma’no, qadriyat, faoliyat hamda institutlar aloqasida tushuntiruvchi mezonlarni asoslash. Asosiy tezis shuki, madaniy farq alohida hududga biriktirilgan o‘zgarmas xususiyatdan ko‘ra, munosabatlarning tarixan tashkil topish usulini bildiradi.

Tadqiqotning manbaviy bazasi K. A. Salixovaning «Sharq» konseptiga oid avtoreferati, E. P. Borzovaning qiyosiy tadqiqoti, A. S. Zdanevich va A. V. Miltoning kongress to‘plamidagi maqolalari, L. B. Omarova va D. Z. Muzashvilining dialektik talqini hamda D. F. Terinning institutsional yondashuvga oid tanqidiy tahlilidan iborat [1–6]. Manbalar madaniyatni konsept, tarixiy tajriba, muloqot va institutlar nuqtayi nazaridan izohlashiga ko‘ra tanlandi. Ularning metodologik farqlari tahlilda saqlab qolindi.

Salixova Sharqni geografik nomdan tashqari, hissiy obraz, axborot mazmuni va talqin maydonini birlashtiruvchi konsept sifatida tahlil qiladi [1, 25–27-b.]. Borzova qiyosiy tavsif orqali dunyoqarash, qadriyat va ijtimoiy tartib farqlarini yoritadi [2, 282–286-b.]. Bu ikki manba bir xil darajadagi dalillarni taqdim etmaydi: birinchisi Sharq haqidagi tasavvurning tuzilishini, ikkinchisi esa madaniy tiplar o‘rtasidagi farqlarni muhokama qiladi. Ularni shu farqni saqlagan holda o‘rganish metodologik talab sifatida qabul qilindi.

A. S. Zdanevich an’anaviy Afrika madaniyatidagi arxaik dunyoqarash, jamoaviy xotira va zamonaviylik o‘rtasidagi munosabatlarni muhokama qiladi [3, 25–29-b.]. Ushbu material Afrika madaniyatlarini «Sharq» tushunchasi ostida birlashtirish uchun ishlatilmaydi. U ikki qutbli tasnif qamrab ololmaydigan tajriba mavjudligini ko‘rsatuvchi qiyosiy nazorat vazifasini bajaradi.

Milto identiklikning til va tarixiy sharoitga bog‘liqligini tahlil qiladi [4]. Omarova va Muzashvili Sharq hamda G‘arbning o‘zaro ta’siriga e’tibor qaratadi [5]. Terin esa ularni mutlaq institutsional qutblar sifatida belgilashning tarixiy va mantiqiy cheklovlarini ochib beradi [6]. Shu sababli qiyosda ramziy tasvir, muloqot imkoniyati va institutsional tuzilma alohida tahlil darajalari sifatida ajratildi.

Tadqiqot tarixiy-qiyosiy tahlil, konseptual ajratish, germenevtik talqin va mantiqiy rekonstruksiya usullariga tayandi. Avval manbalardagi «Sharq», «G‘arb», «an’ana», «subyekt» va «identiklik» tushunchalarining ma’nolari ajratildi. Keyin ularga yuklangan ontologik da’volar aniqlandi. So‘ng bu da’volar bir xil mezonlar asosida qiyoslandi: madaniyatning tashuvchisi, uning qayta yaratilish mexanizmi, qadriyatlarning asoslanishi, subyektning imkoniyatlari va o‘zgarish manbai.

Tahlil birligi muayyan madaniyatning barcha a’zolari emas, balki manbada ilgari surilgan tushuntirish modelidir. Har bir modelning kuchli jihati, dalillash usuli va umumlashtirish chegarasi ajratildi. Birlamchi faylasuflarning asarlari korpusda to‘liq berilmagani uchun ularning qarashlari zamonaviy tadqiqotlardagi talqinlar darajasida muhokama qilindi. Tadqiqot manbalar rekonstruksiyasiga asoslangan nazariy izlanish bo‘lib, statistik reprezentativlikni da’vo qilmaydi.

MUHOKAMA

ISSN 3060-5059 (Online)

Madaniyat haqidagi tasavvur bilan madaniyatning o‘zi aynan bir narsa emas. Tasavvur tadqiqotchining tilida shakllanadi; madaniyat esa shu tasavvurdan oldin va undan tashqarida ham faoliyat, munosabat va tajriba shakllarida mavjud bo‘ladi.

Salixovaning konsept haqidagi tahlili shu farqni ochib berish imkonini beradi. U ajratgan hissiy obraz, axborot mazmuni va talqin maydoni qatlamlari «Sharq»ning inson ongida qanday shakllanishini tushuntiradi [1, 26-b.]. Biroq biror konseptning yaxlitligi u qamrab olgan barcha jamiyatlarning ontologik bir xilligini isbotlamaydi. «Sharq» haqida umumiy tasavvur mavjudligidan Sharq jamiyatlarining bir xil tarixiy munosabatlarga ega ekanligi kelib chiqmaydi. Konsept haqidagi dalilni butun borliq haqidagi xulosaga aylantirish tahlil ko‘lamini asossiz kengaytiradi.

Madaniy borliq meros, til, marosim va institutlarning mavjudligi hamda ularning ma’noviy talqinini qamrab oladi. Talqin faoliyatni yo‘naltiradi, faoliyat esa talqinni o‘zgartiradi. Ontologik maqom ushbu aloqada aniqlanadi.

Tarixiy qo‘lyozma buyum sifatida saqlanishi mumkin, ammo uning madaniy davomiyligi o‘qish, tarjima va ta’lim orqali yuzaga chiqadi. Ushbu konseptual misol moddiy saqlash bilan mazmuniy o‘zlashtirish o‘rtasidagi farqni ochib beradi. Birinchisi ikkinchisi uchun sharoit yaratadi, lekin uning o‘rnini bosa olmaydi.

Taqdim etilgan Sharqqa oid talqinlarda an’ana, jamoa va ma’naviy davomiylik muhim o‘rin tutadi. Salixova konsept yadrosini an’anaviy boshlanish bilan bog‘laydi; Borzova esa Sharq va G‘arbni taqqoslashda diniy tajriba hamda dunyoviy faoliyatning turli nisbatlarini tasvirlaydi [1, 25–27-b.; 2, 282–283-b.]. Bu tavsiflar alohida tarixiy tajribalarni tushunish uchun yo‘nalish beradi. Biroq ularning umumlashtirish chegarasi saqlanishi kerak.

An’ana ontologik jihatdan tayyor qoidalarni bir marta qabul qilish emas, balki ularni avlodlar o‘rtasida qayta amalga oshirish jarayonidir. Davomiylik insonlarning xotirasi, tarbiyasi, amaliyoti va institutlari orqali yuzaga chiqadi. An’anani faqat o‘zgarmaslik bilan tenglashtirish aynan shu qayta yaratilish mexanizmini tushuntirmay qoldiradi.

Zdanevichning Afrika madaniyatiga oid muhokamasida ajdodlar bilan aloqa va jamoaviy xotira kundalik faoliyatning ma’naviy asoslari sifatida tasvirlanadi [3, 27–29-b.]. Bu material davomiylikni faqat Sharq jamiyatlariga tegishli xususiyat deb bo‘lmasligini ko‘rsatadi. Ayni paytda bir muallifning talqini butun Afrika uchun umumiy hukm chiqarishga yetarli emas. Undan olinadigan metodologik xulosa cheklangan: tarixiy xotira va jamoaviy amaliyot turli madaniy sharoitlarda turlicha uyg‘unlashishi mumkin.

An’ananing tanqidiy talqini davomiylikni inkor etmaydi. Tarjima va yangi ta’lim shakllari tarixiy mazmunni boshqa sharoitda o‘zlashtirishga xizmat qiladi. Davomiylikning mezoni shaklning mutlaq bir xilligi emas, balki tarixiy aloqaning anglanishidir.

Borzova G‘arb madaniyatini tavsiflashda antropotsentrizm, shaxs faoliyati va ijtimoiy-huquqiy tartibga e’tibor qaratadi [2, 282–283, 309–310-b.]. Bunday talqin madaniyatni subyektning dunyoni o‘zgartiruvchi faoliyati bilan bog‘lashga imkon beradi. Uning kuchli jihati insonni tayyor merosni qabul qiluvchi sifatida emas, balki ma’no yaratuvchi va munosabatlarni qayta tashkil etuvchi ishtirokchi sifatida ko‘rishidir. Lekin ushbu xususiyatni faqat G‘arbga tegishli deb belgilash tahlilni toraytiradi.

Shaxs erkinligi ham ijtimoiy sharoitdan tashqarida mavjud emas. Til, bilim, ta’lim, tan olinish va ijod uchun imkoniyatlar insonning mustaqil faoliyatini ta’minlaydi. Shu sababli individual tashabbus va jamoaviy munosabatlar bir-birini istisno etmaydi. Madaniy subyektlik bu munosabatlar doirasida tanlash, tushunish, yaratish va o‘z qarori uchun javob berish imkoniyatini anglatadi. Subyektlikni yakka xohish bilan tenglashtirish uning institutsional asoslarini e’tibordan chetda qoldiradi.

Maqoladagi qiyos shu nuqtada geografik qarama-qarshilikdan nazariy muammoga o‘tadi. Savol qaysi madaniyatda shaxs yoki jamoa ustunligidagina emas, balki shaxsning faoliyati qanday umumiy qoidalar va qadriyatlar orqali amalga oshirilishidadir.

Miltoning postkolonial identiklik haqidagi tahlili tilni oddiy aloqa vositasidan kengroq hodisa sifatida ko‘rsatadi. Til tanlovi xalqaro auditoriyaga chiqish, tarixiy avlodlar bilan bog‘lanish va o‘z madaniy tajribasini ifodalash masalalariga daxldor [4, 70–79-b.]. Bu munosabatlar madaniyatni faqat ongdagi qadriyatlar bilan tushuntirish yetarli emasligini ko‘rsatadi. Qadriyat amalda ta’lim, nashr, kommunikatsiya va madaniy tashkilotlar orqali ta’sir kuchiga ega bo‘ladi.

Til masalasining ontologik jihati madaniy mazmunning kim tomonidan va qaysi auditoriya uchun yaratilishida ko‘rinadi. Xalqaro tildagi nashr tashqi muloqotni kengaytirishi mumkin, ammo mahalliy tildagi ta’lim va muhokama avlodlar o‘rtasidagi mazmuniy aloqani ta’minlaydi. Ushbu vazifalar o‘zaro bir-birini to‘ldirishi uchun tarjima, nashr va ta’lim institutlari o‘rtasida aloqa zarur. Insonning bir nechta madaniy muhitda ishtirok etishi shu aloqalarni kengaytirishi mumkin. Bunda identiklikning davomiyligi tildagi mutlaq bir xillikdan ko‘ra, o‘z tajribasini ifodalash va uning ma’nosini boshqalarga yetkazish imkoniyati orqali baholanadi.

Institutlar madaniyatdan ajralgan tashqi qobiq emas. Ular ma’nolarni saqlash, uzatish va baholash usullarini tashkil etadi. Ta’lim tizimi nimani o‘rgatish, muzey nimani namoyish qilish, nashr maydoni qaysi talqinni muhokamaga olib chiqish masalalariga ta’sir qiladi. Biroq institutsional ta’sirdan inson tajribasining barcha jihatlari oldindan belgilangan, degan xulosa kelib chiqmaydi. Subyekt mavjud tartibni o‘zlashtirishi, muhokama qilishi va yangilashi ham mumkin.

Omarova va Muzashvili madaniyatlararo aloqani insoniy umumiylik va o‘zaro ta’sir asosida tushuntiradi [5, 27–28-b.]. Biroq ular qo‘llagan «faol G‘arb» va «mushohadali Sharq» tavsifi shu ochiq muloqot tezisi bilan ziddiyat hosil qiladi. Agar har ikki tomonning xususiyatlari avvaldan o‘zgarmas deb belgilansa, muloqot natijasidagi yangilanish tushuntirilmay qoladi. Demak, dialektik talqin qarama-qarshi sifatlarni qo‘shishdan tashqari, ularning tarixiy o‘zgarishini ham izohlashi kerak.

Terin institutsional qiyosda vaqt mezonining bir xilligini talab etishga asos beradi: zamonaviy G‘arb institutlarini qadimgi Sharq siyosiy tartibi bilan solishtirish hududiy farqni tarixiy farq bilan aralashtirib yuboradi [6, 38–40-b.]. Maqolada bundan ikki metodik qoida chiqarildi: bir davrga mansub tuzilmalarni qiyoslash va har bir institutning aniq

vazifasini belgilash. Institutsional farq shundan keyingina madaniy farqni tushuntiruvchi dalilga aylanishi mumkin.

Terin madaniyatni tushuntirishda iqtisodiy va siyosiy institutlar bilan cheklanish yetarli emasligini ko‘rsatadi: qarindoshlik, oila va birlamchi ijtimoiylashuv ham tahlilga kiritilishi kerak [6, 38-b.]. Bu fikr madaniy borliqni ma’no va ijtimoiy amaliyot aloqasida o‘rganishga asos beradi. Madaniyat faqat ramziy tasavvur ham, faqat boshqaruv tartibi ham emas; u ma’nolarni amalga oshiruvchi, uzatuvchi va o‘zgartiruvchi munosabatlarda mavjud bo‘ladi.

Qiyosiy tahlilda uch daraja ajratiladi. Konseptual daraja madaniyat haqidagi tasavvurning qanday tuzilishini o‘rganadi. Kommunikativ daraja tajriba almashinuvi va o‘zaro tan olish imkoniyatini tekshiradi. Institutsional daraja esa mazmunni yaratish, saqlash va tarqatishning amaliy sharoitlarini ochib beradi. Salixova birinchi, Omarova va Muzashvili ikkinchi, Terin esa uchinchi darajani chuqurlashtiradi [1; 5; 6]. Ushbu darajalar o‘zaro bog‘liq bo‘lsa-da, ularning dalillari bir-birining o‘rnini bosa olmaydi. Institutsional yondashuvning muhim jihati inson imkoniyatlarini aniq mexanizmlar orqali izohlashidir. Ammo Terin ta’kidlaganidek, hokimiyat va mulkni mutlaq qarama-qarshi asoslar sifatida talqin qilish ham bahslidir [6, 39-b.]. Mulkdan foydalanishning o‘zi resurslarni taqsimlash vakolatini bildiradi. Shu sababli madaniy subyektlikni baholashda mulkning mavjudligigina emas, balki qaror qabul qilish, resurslardan foydalanish va jamoaviy muhokamada ishtirok etish tartibi ham hisobga olinadi. Manbalar qiyosi asosida madaniyatning ontologik maqomi tarixiy munosabatlar orqali aniqlanadi: ma’no inson faoliyatida ifodalanadi, takroriy amaliyot me’yorga aylanadi, me’yor institutlarda mustahkamlanadi, muloqot esa uni qayta talqin qilishga imkon beradi. Bunda madaniyat va sivilizatsiya tushunchalari tenglashtirilmaydi. Sivilizatsion institutlar madaniy jarayonning muhim shartidir, biroq ular yashalgan tajriba va ramziy mazmunni to‘liq qamrab olmaydi. Shunday qilib, konseptual yaxlitlik, kommunikativ bog‘lanish va institutsional barqarorlik madaniyat mavjudligining turli jihatlarini bildiradi. Ularning amaldagi nisbatini aniqlash konkret tarixiy materialni talab etadi.

NATIJALAR. Tahlil natijasida qiyosning beshta mezoni asoslandi: madaniy ma’noning tashuvchisi; tarixiy davomiylik mexanizmi; qadriyatning tan olinishi; subyektning faoliyat imkoniyati; institut va muloqotning yangilanishdagi o‘rni. Salixova konseptning tuzilishini, Borzova madaniy tiplar tafovutini, Milto identiklikning sharoitlarini, Omarova va Muzashvili o‘zaro ta’sirni, Terin esa institutsional tasnif chegaralarini ochib beradi. Mezonlar shu yondashuvlarning turli savollarga javob berishini hisobga oladi. Ikkinchi natija — qiyosda uch xil umumlashtirishni ajratishdir. Hududiy umumlashtirish madaniyatlarni geografik nom ostida birlashtiradi. Tipologik umumlashtirish an’ana, erkinlik yoki institut belgilarini tanlaydi. Tarixiy tushuntirish esa bu belgilarning qanday sharoitda shakllanganini izohlaydi. Dastlabki ikki amal uchinchisisiz qo‘llansa, «Sharq» va «G‘arb»ni o‘zgarmas mohiyat sifatida ko‘rsatish xavfi paydo bo‘ladi. Mezonlarni qo‘llash ketma-ketligi ham aniqlandi: avval madaniy hodisa va uning tarixiy chegarasi belgilanadi, keyin ishtirokchilar bergan ma’nolar ajratiladi, so‘ng ularni saqlovchi me’yor va institutlar o‘rganiladi. Yakunda o‘zgarishning mazmuni baholanadi: u tarixiy aloqani uzadimi, qayta talqin qiladimi yoki yangi faoliyat imkoniyatini yaratadimi? Bu tartib tavsifiy farqni sabab haqidagi hukmdan ajratadi. Natijada qiyos umumiy sifatlarni sanashdan madaniyatning qayta yaratilish mexanizmini izohlashga o‘tadi.

XULOSA. Sharq va G‘arb talqinlarining qiyosi madaniyatni o‘zgarmas hududiy mohiyat sifatida tushuntirishning cheklanganligini ko‘rsatadi. An’ana, erkinlik va institutsional tartib alohida sivilizatsiyaga mutlaq biriktirilganda madaniyatning ichki tafovutlari va tarixiy yangilanishi ko‘rinmay qoladi. Munosabatli talqin esa bu jihatlarni insonning madaniy tajribasi bilan bog‘lash imkonini beradi. Taklif etilgan mezonlar keyingi tadqiqotlarda bir davrga mansub madaniy institutlarni qiyoslash, ularning ishtirokchilar uchun ma’nosini aniqlash va muloqot natijasidagi o‘zgarishni tekshirishga xizmat qiladi. Madaniyatning davomiyligi merosni takrorlash bilangina emas, balki uni tushunish va yangi amaliyotda izohlash bilan ta’minlanadi. Uning ochiqligi esa tarixiy xotiraning yo‘qolishini zaruriy shart qilib qo‘ymaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Салихова К. А. Культурологическое содержание концепта «Восток»: автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата культурологии: специальность 24.00.01. – Иваново, 2017. – 28 с. – URL: https://ivanovo.ac.ru/upload/medialibrary/33a/Salihova_Avtoreferat.pdf. ivanovo.ac.ru
2. Борзова Е. П. Восток и Запад: сравнительный анализ культур // Труды Санкт-Петербургского государственного университета культуры и искусств. – 2010. – Т. 190. – С. **282–311**. – URL: https://cyberleninka.ru/article/n/vostok-i-zapad-sravnitelnyy-analiz-kultur. korunb.nlr.ru
3. Зданевич А. С. Проявление архаического мировосприятия в традиционной африканской культуре // Доклады XXXI Международного конгресса по источниковедению и историографии стран Азии и Африки / отв. ред. Н. Н. Дьяков, П. И. Рысакова. – Санкт-Петербург: НП-Принт, 2022. – Т. 2, ч. 2. – С. 25–32. – URL (PDF to‘plam): https://pureportal.spbu.ru/files/100805097/2022_part2_final.pdf. pureportal.spbu.ru
4. Мильто А. В. Проблема идентичности в постколониальных исследованиях // Доклады XXXI Международного конгресса по источниковедению и историографии стран Азии и Африки / отв. ред. Н. Н. Дьяков, П. И. Рысакова. – Санкт-Петербург: НП-Принт, 2022. – Т. 2, ч. 2. – С. 70–79. – URL (PDF to‘plam): https://pureportal.spbu.ru/files/100805097/2022_part2_final.pdf. pureportal.spbu.ru
5. Омарова Л. Б., Музашвили Д. З. Диалектичность понятий «Восток» и «Запад» в условиях глобализационных тенденций современности // Гуманитарные науки. Вестник Финансового университета. – 2020. – Т. 10, № 3. – С. 25–28. – DOI: 10.26794/2226-7867-2020-10-3-25-28. – URL: https://doi.org/10.26794/2226-7867-2020-10-3-25-28. pdfs.semanticscholar.org
6. Терин Д. Ф. «Запад» и «Восток» в институциональном подходе к цивилизации // Социологический журнал. – 2001. – № 4. – С. 31–41. – URL: https://www.journal-socjournal.ru/index.php/socjour/article/view/709. Sotsiologicheskiy Zhurnal = Sociological Journal